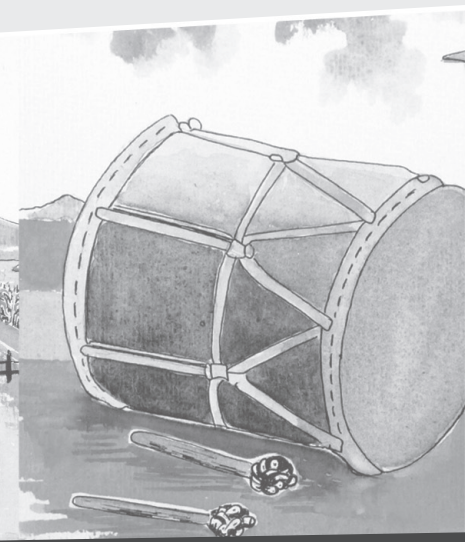
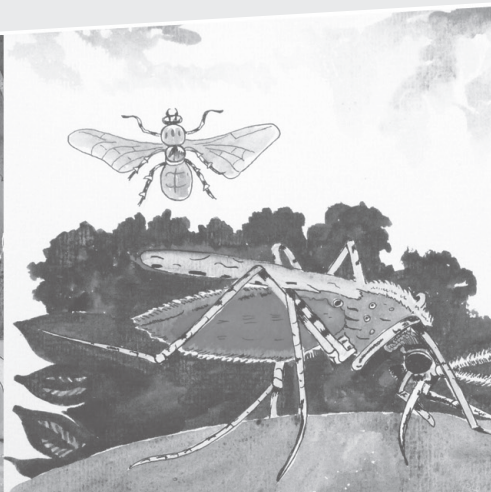

Guía docente para el uso del Wija'tz Wuuj

Primer Grado Primaria

i

o

u

a

e

Tz'utujil

Guía docente para el uso del Wija'tz Wuj,

Mi libro semillero.

Comunicación y lenguaje para primer grado primaria.

Rafael González Cotuc; Samuel Pérez Mendoza, Cristóbal Ermitaño Cholotío Vásquez y Salvador Quiacaín Rocché.

Instituto para el Desarrollo y la Innovación Educativa en Educación Bilingüe y Multicultural -IDIE- .

Organización de Estados Iberoamericanos para la Educación la Ciencia y la Cultura, OEI. Oficina en Guatemala.

49 Páginas il; 21.59 cm. Guatemala, marzo 2011.

Cultura e idioma Tz'utujil. Aprendizaje lectoescritor.

Este material se ha diseñado para que tenga la mayor difusión posible y que de esta forma contribuya al mejor desempeño de educadoras y educadores y aprendizaje de los niños y las niñas. Por tanto, se autoriza su reproducción, siempre que se cite la fuente y se realice sin ánimos de lucro.

**Organización de Estados Iberoamericanos para la
Educación la Ciencia y la Cultura, -OEI- Oficina de
Guatemala**

Marlene Grajeda de Paz
Representante Permanente

Magalí García
**Coordinadora del Instituto para el Desarrollo y la
Innovación Educativa Bilingüe y Multicultural, IDIE/OEI**

**Equipo Técnico OEI
Especialistas en Educación Bilingüe y Multicultural**

Sonia Salomé Raymundo González
José Augusto Yac Noj
Antonio Avia Aranda

Autores

Rafael González Cotuc
Samuel Pérez Mendoza
Cristóbal Ermitaño Cholutío Vásquez
Salvador Quiacaín Rocché

Diseño y Diagramación

Editorial Maya' Wuj

Autoridades Ministerio de Educación

Dennis Alonzo Mazariegos
Ministro de Educación

Jorge Manuel Raymundo Velásquez
Viceministro de Educación Bilingüe e Intercultural

Autoridades Educativas Dirección Departamental de Sololá

Director Departamental de Educación, Sololá
Israel Chocoj Yac

Jefe del Departamento Técnico Bilingüe Intercultural
Salvador Petzey Cuá

Coordinador Nivel Primario
Lorenzo García Ixmatá

Supervisor Educativo
Porfirio Geremías Par Chavajay,

Coordinadores Técnicos Administrativos –CTA's-
Manuel Eduardo Cholutío Coché
Gerardo Chavajay Dionisio
Juan Ujpán Rodeno
Pedro Culum Culum

Wija'tz Wuuj 1 está elaborado para niños y niñas de primer grado de primaria que pertenecen a la comunidad sociolingüística Tz'utujil. Busca el desarrollo de las cuatro competencias básicas de la comunicación y el lenguaje: escuchar, hablar, leer y escribir en el idioma Tz'utujil como lengua materna, así como el fortalecimiento de la identidad cultural.

Mediante las actividades que el texto propone, niñas y niños fortalecerán las competencias propuestas por el Ministerio de Educación para primer grado de primaria del Currículum Nacional Base, en el área de Comunicación y Lenguaje. Se hace referencia a algunas de las siguientes competencias y sus indicadores de logro:

COMPETENCIAS A DESARROLLAR	INDICADORES DE LOGRO
<ul style="list-style-type: none"> • Responde con gestos, movimientos y oralmente a mensajes sencillos escuchados en la L2. 	<ol style="list-style-type: none"> 1.1. Responde a preguntas y peticiones sencillas utilizando gestos y movimientos corporales. 1.2. Identifica sonidos propios del idioma. 1.3. Utiliza expresiones de cortesía al saludar en el aula y en la escuela.
<ul style="list-style-type: none"> •• Identifica, visualmente, figuras, imágenes y palabras del vocabulario básico. 	<ol style="list-style-type: none"> 2.1. Asocia el nombre de objetos con las ilustraciones que los representan. 2.2. Identifica los nombres de compañeras y compañeros, de familiares, de objetos personales y del aula cuando se presentan en forma escrita. 2.3. Identifica signos y símbolos utilizados en la prevención de accidentes y desastres.

COMPETENCIAS A DESARROLLAR	INDICADORES DE LOGRO
<ul style="list-style-type: none"> ••• Identifica fonemas, símbolos y grafías de la L2 en diferentes contextos comunicativos. 	<ul style="list-style-type: none"> 3.1. Utiliza, en su comunicación oral y escrita, palabras y fonemas de la L2 que son diferentes a los de la L1. 3.2. Forma familias de palabras partiendo de la raíz de palabras del vocabulario básico de la L2. 3.3. Valora los fonemas, símbolos y grafías de su L1, L2 y los de los otros idiomas de la comunidad.
<ul style="list-style-type: none"> ••• Utiliza la segunda lengua para comunicar oral y gráficamente ideas y sentimientos. 	<ul style="list-style-type: none"> 4.1. Utiliza los pronombres personales al comunicarse. 4.2. Nombra animales, frutas y objetos de los distintos ambientes del hogar y del aula. 4.3. Utiliza vocabulario básico relacionado con actividades cotidianas.

El Wija'tz Wuuj incluye tres materiales:

- Un libro para uso de los niños y las niñas, el cual será utilizado con el acompañamiento del docente.
- Una guía para el uso docente que orienta cómo utilizar adecuadamente el libro en el aula.
- Un CD conteniendo 10 canciones interpretadas por niños y niñas en el idioma Tz'utujil, que apoyan el aprendizaje del idioma.

Estructura global del material:

Wija'tz Wuuj está organizado en treinta y dos (32) lecciones, que incluyen el aprendizaje de las 10 vocales (cortas y prolongadas) y las 22 consonantes que hacen el total de los fonemas que componen el alfabeto Maya Tz'utujil.

En cada lección se incluyen variadas actividades de carácter individual y colectivo. Se inicia con la presentación de una imagen relacionada con la letra en aprendizaje; la misma está enmarcada dentro de un contexto con elementos naturales y/o socioculturales de la comunidad Tz'utujil. Con ella, se busca el desarrollo de algunas destrezas de aprendizaje como: la percepción de tamaños, colores, formas, posición en el espacio, figura, fondo y el pensamiento a través de la observación, discriminación, nombrar e identificar detalles. Mediante el trabajo con las imágenes se busca generar en el grupo de estudiantes el diálogo previo y el análisis sobre el grafema que representa valiéndose de ejercicios de discusión, conversación y relato de experiencias.

El proceso lector se desarrolla en todo el documento, que parte desde las imágenes y se va fortaleciendo en todas las actividades que se presentan. La lectura y escritura de las letras inicia con el trazo de cada una perfeccionándose posteriormente con ejercicios para complementar: de identificación, repetición, de pareamiento, entre otras. Al final de cada lección se proponen alternativas de evaluación (autoevaluaciones, coevaluaciones y heteroevaluaciones) que permitan encontrar estrategias de retroalimentar el proceso de enseñanza y aprendizaje dentro del aula.

Iconos:

Para facilitar el uso del libro se han creado íconos específicos indicativos de las actividades a realizar:

Tz'utujil	Español	Representación
Kojtz'iib'aani	Escribamos	
Kojksamaji	Trabajemos	

Tz'utujil	Español	Representación
Kojsamaj chi qoochooch	Trabajemos en casa	
Ninsamaji	Trabajo (yo)	
Qapaja' qasaamaaj	Evaluación	
Nsik'ij ruuwach wuuj	Leo (yo)	

Contenidos

El desarrollo y organización de los contenidos del Wija'tz Wuuj 1 y su guía docente, está conformado principalmente por dos elementos: primero, por la presentación de contextos que incluyen imágenes que muestran los contenidos principales a desarrollar y, segundo, por las letras del alfabeto que, mediante las variadas actividades, posibilitarán el desarrollo de la competencia lecto/escritora. El alfabeto está organizado de la siguiente manera:

- ✘ **Vocales:** en el Wija'tz Wuuj se inicia con el aprendizaje de las vocales cortas seguidas inmediatamente de las vocales largas. La secuencia de las mismas va de acuerdo al nivel de complejidad de cada una en su escritura y pronunciación. Se principia con la vocal i seguida de su mayúscula I, se continúa con la vocal o-O, u-U, a-A finalizando con la e-E. En este mismo orden se trabaja con las vocales largas ii-Ii, oo-Oo, uu-Uu, aa-Aa, ee-Ee. La razón de este ordenamiento parte fundamentalmente de la forma y cantidad de trazos que requiere cada letra. Por ejemplo la letra "i" minúscula lleva dos trazos mientras que su mayúscula puede tener uno ó tres. La "e" minúscula sin embargo, es más compleja por la combinación de línea recta y curva y la mayúscula que requiere de cuatro trazos.
- ✘ **Consonantes comunes:** se inicia con el aprendizaje de las consonantes similares en escritura con el

Castellano, aún fueran diferentes en su pronunciación, utilizando el siguiente orden: j-J, n-N, r-R, t-T, ch-Ch, k-K, m-M, p-P, s-S, l-L, w-W, q-Q, tz-Tz, y-Y, x-X.

- ✘ **Consonantes glotalizadas y compuestas:** el siguiente bloque de consonantes que aparecen en el módulo son las consonantes glotalizadas simples k'-K', q'-Q', t'-T', b'-B' y se finaliza con las consonantes compuestas glotalizadas que son: ch'-Ch', tz'- Tz', quedando de último el cierre glotal (').

En la construcción de las lecciones la enseñanza se va haciendo de forma aditiva, es decir, cuando se enseña la letra "j" se combina con todas las vocales, luego se enseña la "n" combinándola con la "j" y vocales; así se trabaja con las demás letras, hasta finalizar con la "x" que es la última letra que conforma el primer grupo de consonantes. Conforme se va avanzando el conocimiento de las consonantes, así se va incrementando su uso en todas las lecciones. El orden del aprendizaje de las letras han sido frecuenciadas de acuerdo a su nivel de uso; es decir, se inicia con las letras que más se usan en el idioma materno de la niña y del niño Tz'utujil y para reforzamiento de las mismas se trabaja letras de tres en tres con los mismos ejercicios. Con el fin de facilitar el desarrollo de las lecciones, las actividades de las diferentes lecciones han sido graduadas, inician con actividades fáciles de desarrollar hasta llegar a ejercicios complejos. Algunas propuestas de cómo trabajar el módulo son las siguientes:

El Wija'tz Wuuj 1 ha sido desarrollado por un equipo de profesionales del área Tz'utujil, quienes convencidos de que es necesario que la niñez aprenda desde el propio idioma, se dieron a la tarea de emprender este valioso proyecto cuyo resultado final es este material. En su producción ha participado un conjunto de personas de la Comunidad Tz'utujil entre quienes se cuentan las autoridades de la Dirección Departamental de Sololá, los Coordinadores Técnico Administrativos, directores y directoras, así como maestros y maestras de primer grado de las escuelas de San Pedro La Laguna, San Juan La Laguna, San Pablo La Laguna y Santa María Visitación.

Queda en sus manos este material, como una pequeña contribución a la educación bilingüe de calidad que todos los niños y las niñas de la Comunidad Tz'utujil se merecen, con la invitación a que se utilice tratando de facilitar a los estudiantes la mejor experiencia de aprendizaje de las competencias lingüísticas, en el marco de una educación con equidad y respetuosa de la diversidad.

Cordialmente,

Sus autores. Equipo institucional de la OEI en Guatemala. Dirección Departamental de Sololá. Coordinadores Técnico Administrativos.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a' raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

1 Saamaaj

- Ruk'utiik ko'l k'u'xatz'ijb' " i ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun q'apab'altz'ij r'i:

At'ix xuub'an jar ajk'ix laj aa Ti'x
toq xti' rumal jun mi'x.
Xuub'an at'ix toq xti' rumal jun mi'x
jar ajk'ix laj aa Ti'x.

Creado por Rafael González Cotuc

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja q'apab'altz'ij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **ixoaq** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoneelaa' ja ruk'aan jar achib'al ixoaq, jani' chi re: Naq naatz'at?, Atz'atoon jun ixoaq atat? Tab'ij keeb'i' taq ixoaqii' jar awojtaq keewach?, Jani' taq rutziyaq ja jun ixoaq?, Jani' rujalb'een r'i' jun ixoaq ruk'iin jun aachi? Naq chi saamaajil nuub'an jar ixoaq? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja ko'l k'u'xatz'ijb' " i ".
- Nkeeb'an rachib'al " i " ja tijoxeelaa' chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " i ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

Taq tziij ruk'aan ja saamaaj rixiin ko'l k'u'xatz'ijb' **i: is, tix, inin, nim.**

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

2 Saamaaj

- Ruk'utik ko'l k'u'xatz'ijb' " o ".
- NK'aaxaaj ja tijooneel chi ke jar ee ajtijoxeelaa' ja jun q'ijiintz'ij r'i:

Naq chi tz'ijb'al k'aari?
juun ruk'iin aa To'l
ka'i' quk'iin ojoj
ma k'o ta awiki'in atat.

K'ulb'a'neem: Tz'ijb' o
Creado por Cristóbal Cholofío Vásquez

- Nkika'muluj ruk'axaxiik ja tijoxeelaa' ja q'ijiin tz'ij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **koj** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al koj, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeeb'an ja koj?, Jani' kii ja koj, Naq nkeetij ja koj B'aar nek'eje' wi ja koj Atz'atoon atat ja koj? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja ko'l k'u'xatz'ijb' " o ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " o " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi ja tz'ijb' " o ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi rii jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

Taq tz'ij ruk'aan ja saamaaj rixiin ko'l k'u'xatz'ijb' **o: nop, koj, kow, ojoj.**

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tz'ij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

3 Saamaaj

- Ruk'ootik ko'l k'u'xatz'ijb' " u ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja q'apab'altzij:

Chi ruuxee' jun tut k'o wi' ja kut ruujeey umul.
Ja kut ruujeey umul chi ruuxee' jun tut k'o wi'.

Creado por Cristóbal Cholotío Vásquez

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja q'apab'al tzij .
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **us** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al us, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeetij ja us?, La atruti'oon atat ja us?, Jani' rub'ajnikiil ja ti us? B'aar chi ri' gas nek'eje' wi' ja us? Atz'atoon atat ja us? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja ko'l k'u'xatz'ijb' " u ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " u " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " u ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

Taq tzij ruk'aan ja saamaaj rixiin ko'l k'u'xatz'ijb' **u: us, tut, jul, tulul.**

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tzij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tzij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tzij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

4 Saamaaj

- 1 Ruk'utik ko'l k'uxatz'ijb' " a ".
- 2 Nb'ixaaj ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja ti b'iix **Aj**.

Aj

Qas rax ja taq awan
rufikoon nutata'
nimaq, nimaq ja aj
nuuya' ja taq awan.

Rumaal k'a tawojtaqij
Rusik'ixiik ja **a**
Rutz'ijb'axiik chaqajaa'
Ja tz'ijb' **a a a a**.

//Nimaq awan **a a a a**

Nimaq ja aj **a a a a**//

Música adaptada: Niña bonita

Letra versión Tzutujil: Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluuj rub'ixaxiik ja tijoxeelaa' ja ti b'iix.
  - Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **aj** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al aj, jani' chi re: Naq naatz'at?, La k'ol ee waj ixix?, La atijoon atat ja ajꞌ, Jani' rutijiik ja ajꞌ Naq nb'an chi re rutzajkiik ja ajꞌ Na chik julee' naquun nb'an chi re ja ajꞌ K'in julee' chik ak'axaneem.
  - Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja ko'l k'uxatz'ijb' " a ".
  - Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " a " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
  - Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " a ".
  - Saamaaj rixiin chi jaay.
  - Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
- Taq tz'ij ruk'aan ja saamaaj rixiin ko'l k'uxatz'ijb' a: **tap, rax, jal, aj.**

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tz'ij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. NK'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

5 Saamaaj

- Ruk'uutiik ko'l k'u'xatz'ijb' " e ".
- Nuuchol ja tijoneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun q'apab'al tzii:

Kemem nuukem ja am
nuukem kemem ja am
ja am kemen nuukem.

Creado por Rafael González Cotuc

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja q'apab'al tzii .
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **tenten** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al tenten, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nok wi' ja tenten?, Naq okonaq ja tenten?, Jani' ruuqul ja tenten? B'aar chi ri' nqoomax wi' ja tenten? Atz'atoon atat ja tenten? Naq nb'ajn eel chi re ja tenten toq nb'e chi riij tiyoox? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja ko'l k'u'xatz'ijb' " e ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " e " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " e ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

Taq tzii ruk'aan ja saamaaj rixiin ko'l k'u'xatz'ijb' **e: tenten, kemem, ikem.**

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. NK'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tzii chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tzii ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tzii.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. NK'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

Saamaaj

- Ruk'uutik taq ko'l k'u'xatz'ijb' " **i, o, u, a** k'in **e** ".
- Nub'ixaaj ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja ti b'iix **Taq ko'l k'u'xatz'ijb'**.

Taq ko'l k'u'xatz'ijb'

Qas chajniim ninb'e
pan ajtijaal, pab'iix ninb'e
ronojeel q'iij.

Ja toq inyawaad'
qas ch'ili nina' qaaj
rumaal ma tinwaaj
ntz'ila' jun q'iij.

Wojtaq chik **a**, wojtaq chik **e**,
wojtaq chik i k'in rachib'iil ja **o**,
xaruuyoon **u** jutz'it na nrajo'
xa xar waa ri' nwojtaqij na chuwaqaq.

Música adaptada: Voy a la escuela
Letra versión Tzutujil: Rafael González Cotuc

- Nkika'muluuj rub'ixaxiik jar ee ajtijoxeelaa' ja ti b'iix.
- Nkamuluuj ruk'uutiik ja tijooneel ja taq tz'ijb' " **i, o, u, a** k'in **e** " chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja taq ko'l k'u'xatz'ijb' " **i, o, u, a** k'in **e** ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' taq rachib'al ja " **i, o, u, a** k'in **e** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja taq tz'ijb' " **i, o, u, a** k'in **e** ".
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tz'ij ruk'aan ja saamaaj rixiin taq ko'l k'u'xatz'ijb' **i, o, u, a** k'in **e** : **ixoaq, koj, kut, tut, tenten, aj.**

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. NK'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tz'ij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquunl k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

6 Saamaaj

- Ruk'uutik yuqyaaq k'u'xatz'ijb' " ii ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun q'apab'altzij ri':

Ja jun xiik iwiir xuutzop jun is riij siis
iwiir xuutzop jun is riij siis ja jun xiik.

Creado por Rafael González Cotuc

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja q'apab'al tzij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **iik** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wijatz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al iik, jani' chi re: Naq naatz'at?, La atijoon atat ja iik?, La nkeetij awach'alaal ja iik? Jani' rti'jiik ja iik?, La nuutik atata' ja iik?, Atz'atoon atat ja iik toq tikil na? K'in julee' chik ak'axaneem .
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja yuqyaaq k'u'xatz'ijb' " ii ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " ii " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wijatz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " ii ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tzij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tzij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tzij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

7 Saamaaj

- Ruk'uutik yuquyaq k'u'xatz'ijb' " oo ".
- Nk'axaaj ja tijooneel chi ke ja tijoxeelaa' ja q'ijiintziij ri':

Naq chi tz'ijb' k'aari?
 nuukoj pooy
 nuukoj mooy
 ka'meej nqaakoj pa qoochooch.

K'ulb'a'neem: Tz'ijb' oo
 Creado por Cristóbal Cholofío Vásquez

- Nkika'muluj ruk'axaxiik ja tijoxeelaa' ja q'ijiintziij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **ooj** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al ooj, jani' chi re: Naq naatz'at?, La atijoon atat ja ooj?, La nkeetij awach'alaal ja ooj? Jani' rti'jiik ja ooj?, La k'o ooj tikil pan ee chanooy ixix?, Atz'atooon atat ja ooj toq nqasaxi? Jani' neeli ja ooj toq nchaq'a'ji? K'in julee' chik ak'axaneem
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja yuquyaq k'u'xatz'ijb' " oo ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " oo " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'ar k'o wi ja tz'ijb' " oo ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajooj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaal owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tz'ij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

8 Saamaaj

- Ruk'uutik yuquyaa k'u'xatz'ijb' " **uu** ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach jar ee ajtijoxeelaa' ja q'apab'altzij ri':

Lajuuj ja tuuj, lajuuj ja wuuj
wuuj ja lajuuj, tuuj ja lajuuj.

Creado Por Rafael González Cotuc

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja q'apab'al tzij .
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **uuq** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wijatz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al uuq, jani' chi re: Naq naatz'at?, Jaru' ruuwach uuq atz'atooon? La naakoj atat ja uuq? Naq taq nekemo wi ja uuq? Naq nb'an chi re rusamajixiik ja uuq? Naq rejtz'ab'a'liil ja uuq atz'atooon atat? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja yuquyaa k'u'xatz'ijb' " **uu** ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " **uu** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wijatz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " **uu** ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tzij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tzij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tzij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

9 Saamaaj

- Ruk'uutik yuquyaq k'u'xatz'ijb' " **aa** ".
- Nb'ixaaj ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja ti b'iix **Ja ti paas.**

Ja ti paas

//Ja ti naan k'oli jun ti ruupaas: qas ti utz//
 //Qas ti utz ti ruupaas
 Qas ti utz ti ruupaas ja ti naan//

//Qojtaqij ja ti b'iix ak'alaa': aa aa//
 //K'o ti aa, k'o ti aa
 k'o ti aa ja ruk'aan ja ti paas//

Música adaptada: Cuando tengas muchas ganas de aplaudir
 Letra versión Tzutujil: Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluuj rub'ixaxiik ja tijoxeelaa' ja ti b'iix.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **paas** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al paas, jan' chi re: Naq naatz'at?, Naq nok wi' ja paas? La akojoo ataat ja paas? Naq taq neb'ano wi ja paas? Naq nb'an chi re rusamajixiik ja paas? Naq rejtz'ab'a'l'ilil ja paas atz'atoon ataat? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja yuquyaq k'u'xatz'ijb' " **aa** ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " **aa** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " **aa** ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziiij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziiij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pakaxlan tziiij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. NK'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

10 Saamaaj

- Ruk'utik yuquyaq k'u'xatz'ijb' " **ee** ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun q'apab'altzij ri':

Leej nuutij eel
ja tijoxeel laj aa Weel.
Aa Weel ja tijoxeel
nuutij eel leej.

Creado por Rafael González Cotuc

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja q'apab'al tzij .
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **keem** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al keem, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nok wi' ja keem? La atz'atoon atat ja keem? Naq taq neeb'ano wi ja keem? Naq nooki ja keem? Naq nb'an chi re rusamajixiik ja keem? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja yuquyaq k'u'xatz'ijb' " **ee** ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " **ee** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " **ee** ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. NK'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1 Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tzij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tzij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tzij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. NK'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

Saamaaj

- Ruk'uutik taq yuquyaq k'u'xatz'ijb' " **ii, oo, uu, aa** k'in **ee** ".
- Nb'ixaaj ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja ti b'iix **Taq yuquyaq k'uxatz'iib'**.

Taq yuquyaq k'uxatz'iib'

Iwiir pan ajtijaal
xinruuk'am to nuutee'
qas xinxib'eej ti wii'
ma wojtaqin ta **aa**.

Ja tijooneel xb'ij chi we
Ja **aa**, ja **ee**, ja **ii**, ja **oo**, ja **uu**
//ejqaal, ejqaal, ejqaal
xintziib'aj qaaj nuub'ii'//.

Música adaptada: Ayer vine a la escuela
Letra versión Tzutujil: Rafael González Cotuc

- Nkika'muluj rub'ixaxiik ja tijoxeelaa' ja ti b'iix.
- Nkamuluuj ruk'uutiik ja tijooneel ja taq tz'ijb' " **ii, oo, uu, aa** k'in **ee** " chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja taq yuquyaq k'u'xatz'ijb' " **ii, oo, uu, aa** k'in **ee** ".
- ◡ Nkeeb'an ja tijoxeelaa' taq rachib'al ja " **ii, oo, uu, aa** k'in **ee** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- ◢ Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja taq tz'ijb' " **ii, oo, uu, aa** k'in **ee** ".
- ◣ Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. NK'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tz'ij ja ma juunaan ta rukiin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. NK'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutzijb'axiik ja taq tzijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

11 Saamaaj

- Ruk'utik ch'akultz'ijb' " j ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun q'apab'altzij ri':

Qas jiik riij ja jun jaaj ajij
qas jiik riij ja jun jaaj aaj
ja jun jaaj ajij qas jiik riij
ja jun jaaj aaj qas jiik riij.

Creado por Rafael González Cotuc

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja q'apab'al tzij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **aaj** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al aaj, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nok wi' ja aaj?, Atz'atoon atat ja aaj toq tikil na? Atz'atoon atat ja aaj qasab'al ooj, Jani' rujalb'een ri' ja aaj ruk'iin patz'am, Naq nb'ajn chi re ja aaj toq nok xuul, K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutzijb'axiik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " j ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " j " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aaar k'o wi' ja tzijb' " j ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. NK'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tzijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.
Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'i.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

12 Saamaaj

- Ruk'utik ch'akultz'ijb' " n ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun q'ijiintziij.

Naq chi tz'ijb' k'aari'?
Nk'amo' eel b'eeey chi re No't
ka'i' ruk'aan naan
pa ruk'isb'al k'o wi' chi re jaan.

K'ulb'a'neem: Tz'ijb' n
Creado por Cistóbal Cholofío Vásquez

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja q'ijiin tziij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **naan** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al naan, jani' chi re: Naq naatz'at?, Atz'atoon jun naan atat? Tab'ij keeb'i' taq naani jar ee k'o pan atinaamit?, Jani' nb'ijni ja naan?, Jani' rub'ajnikiiil ja jun ti naan? Naq chi saamaajil nuub'an ja naan? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ja ch'akultz'ijb' " n ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " n " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " n ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tzutujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iiij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
2. Ntunsaa jar achib'al ruk'in ruub'i'i.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

13 Saamaaj

- Ruk'uutik ch'akultz'ijb' " r ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun ruqulajeem.

Qas ki'il jar ojeer
ja ri'jaa' nkisiipaj q'oor
ja k'a naan Ro'n miyeer
xsiipaj ruuq'oor aa Toor.

Creado por Rafael González Cotuc

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja ruqulajeem.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **riij** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al riij, jani' chi re: Naq naatz'at?, Jani' rub'ajnikil ja riij saq'uul? Jani' rub'ajnikil ja riij saqmoloo'? Naq chik julee' naquun k'o riij awojtaq ruuwach? B'aar nya' wi' riij taq naquun ja ma ti ko'j chik?, Naq ruk'ayewaal nuuya' chi qe ja riij taq naquun toq ma pa ruk'ojlib'al ta nya' wi'? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ja ch'akultz'ijb' " r ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " r " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " r ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaa jar achib'al ruk'in ruub'i'i pa Tzutujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

Saamaaj

- Ruk'uutiik ja taq ch'akultz'ijb' " **j, n** k'in **r** ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja q'apab'altz'ij.

Nim raqan rusaqaaj ja naan Ro'n
Ja naan Ro'n nim raqan rusaqaaj.

Creado por Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluuj rub'ixiik ja tijoxeelaa' ja q'apab'al tz'ij.
- Nkamuluuj ruk'uutiik ja tijooneel ja taq tz'ijb' " **j, n** k'in **r** " chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ja taq ch'akultz'ijb' " **j, n** k'in **r** ".
- ⋮ Nkeeb'an ja tijoxeelaa' taq rachib'al ja " **j, n** k'in **r** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- ⋮ Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja taq tz'ijb' " **j, n** k'in **r** ".
- ⋮ Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tz'utujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'ii' ja taq tz'ij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzizon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

14 Saamaaj

- Ruk'uutik ch'akultz'ijb' " † ".
- Nb'ixaaj ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun b'iix **Ja Tut**.

Ja Tut

Ja nata' iwir xuutik jun tut, tut, tut
Xuutik kaan chi ruuwach roochooch watit, tit, tit.
//Xuutik jun tut, tut, tut
rixin watit, tit, tit//

Jun ti tut iwir xaatik atat, tat, tat,
xaatik kaan chi ruuwach roochooch aa tee' tee', tee'.

//Xaatik jun tut, tut, tut
rixin a tee', tee', tee'//

Qojtaqiij rusik'ixiik aa Toor, Toor, Toor
qojtaqiij rutz'ijb'axiik chaqaa' Toor, Toor.
//Rusik'ixiik Toor, Toor,
rutz'ijb'axiik Toor, Toor, //

Música adaptada: Un paso aquí, un paso allá
Letra versión Tz'utujil: Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja b'iix.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **tut** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al tut, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nok wi' ja tut? La atz'atooch atat ja tut? B'aar ntijkomix wi' ja tut? Jani' rub'ajnikiil ja tut? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ti ruuqul ch'akultz'ijb' " † ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " † " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " † ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tziij ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " † ": **tut, juut, teem, Tiin, tunaaj**
Taq tziij ja k'o pa kichontz'ijb': **tut, juut, tunaaj** owi **aaaj, atat, jat, Toor, Tuun, Tiin, tojooj** owi **ooj** k'in **nuutfij**.

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tz'utujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'ii' ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. NK'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

15 Saamaaj

- Ruk'uutik ch'akultz'ijb' " **ch** ".
- Nsik'iij ja tijooneel chi keewach ja tijooneel jun yuququntz'ij.

Jar aachi nuub'an chanooj
ja pa taq chanooj k'o ichaaj
jar ichaaj k'o pa taq cholaaj
ja pa taq cholaaj tixoon chaaj
ja k'a chaaj nk'ijtsiij jar ichaaj.

Creado por Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluuj ja tijooneel ja yuququn tzij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **chii** chi keewach ja tijooneel, ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtjoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtjioxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al chii, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nok wi' ja chii? La atz'atoon atat ja chii? B'aar ntijkomix wi' ja chii? Jani' rub'ajnikiiil ja chii? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ja ch'akultz'ijb' " **ch** ".
- Nkeeb'an ja tijooneel rachib'al ja " **ch** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijooneel ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " **ch** ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tzij ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " **ch** ": **chaj, ichaaj, chii, aachi, chanooj.**
Taq tzij ja k'o pa kichontz'ii'b': **chaj, aachi, roochooch, ichaaj** owi **aaj, chii, jachooj** owi **ooj, chanooj** owi **ooj, chaajin** owi **chaaj, chaaj** k'in **chararaan.**

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. NK'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tz'utujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tzij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'ii' ja taq tzij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tzij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzizon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
2. Ntunsaaq jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

16 Saamaaj

- Ruk'uutik ch'akultz'ijb' " k ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun cholontz'ij **Taq chikopii'**.

Taq chikopii'

Pa ruuw' taq chee' k'o wi' ruusook ja ti kuuk,
nkototoj ruujeey taq nuuk'aaq opoon riij;
ja koj patzapik riij, nim pa ruuqul nuub'an taq nooq'i,
ja k'a keej ch'uch'uj riij k'in nuub'an ijqam'.

Ja ti toktok nuusil ruujeey ja toq nb'ixaani,
neruxib'eej taq sanik, ikaan k'in taq si'k
je'ee nkawaj kii' pa taq mu'q
taq nkik'axaaq ja toktok.

Creado por Cristóbal Cholutío Vásquez

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja cholontz'ij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **kuuk** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al kuuk, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeeb'an ja kuuk?, Jani' kiiij ja kuukz, Naq nkeetij ja kuukz B'aar nek'eje' wi' ja kuukz Atz'atoon atat ja kuuk? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " k ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " k " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " k ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tz'ij ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " k " : **keej, iik, koj, ikaj, kuuk.**
Taq tz'ij ja k'o pa kichontz'ijb': **kuuk, keej, kaaj** owi **aaq, jiik** owi **iik, koj, kut, ikaan, ikaj, tikooj** owi **ooj, tokon.**

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaq jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tz'utujil tzijob'al.
- 3.1 Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iiij ja taq tz'ij ja ma juunaan ta rukiin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

Saamaaj

- Ruk'utik ja taq ch'akultz'ijb' " **t, ch** k'in **k** ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja taq q'ijiintz'ij rí'.

Naq chi tz'ijb' k'aari? Nuukoj aa Toor nuukoj aa Tiin naakoj atat.	Naq chi tz'ijb' k'aari? K'o ruuq'a' k'o raqan; ma koj ta, ma keej ta nixta k'a kuuk ta.	Naq chi tz'ijb' k'aari? Najb'eey k'o wi' chi re chaj, pa nik'aaj k'o wi' chi re aachi, najb'eey k'in k'isb'al k'o wi' chi re chakach.
K'ulb'a'neem: Tz'ijb' T	K'ulb'a'neem: Tz'ijb' K	K'ulb'a'neem: Tz'ijb' Ch

- Nkika'muluuj ruchooliik ja tijoxeelaa' ja taq q'ijiin tz'ij.
- Nkamuluuj ruk'utik ja tijooneel ja taq tz'ijb' " **t, ch** k'in **k** " chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ja taq ch'akultz'ijb' " **t, ch** k'in **k**".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' taq rachib'al ja " **t, ch** k'in **k** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja taq tz'ijb' " **t, ch** k'in **k** ".
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tz'utujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'ii' ja taq tz'ij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzizon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

17 Saamaaj

- Ruk'ootik ch'akultz'ijb' " m ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun pajch'untz'ij **Ixiim**.

Ixiim

Pa nimaq taq tz'alaam nattzujkar pe wi',
maq'an jar ak'asleemaal
nim jar utziil aya'oon to chi ke ja qatit' qamama';
nojmeje'i nojxuke'i rumaal chi nim ja qachojq'aaa' aya'oon
qas nqamayij k'in natqaloq'oq'ooj.

K'oli nim ruuk'u,x,
k'oli ko'l ruuk'u,x;
k'o kaq, k'o raxwaach,
k'o q'an, k'o xolob' k'in saq,
maltiyoox, maltiyoox chi aawe jar aya'oon
qak'aslemaal;
at qaawaay at qak'uyaa'.

Creado por Cristóbal Cholofío Vásquez

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja pajch'untz'ij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **muuj** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al muuj, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nya'o wi ja muuj?, B'aar chi ri' naato' wi' aawii' toq maxako' q'iijǒ, Jani' rub'ajnikiiil ja muuj? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " m ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " m " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " m ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tz'ij ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " m ": **Kemem, am.**

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tz'ij ja ma juunaan ta rukiin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzjon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

18 Saamaaj

- Ruk'utik ch'akultz'ijb' " p ".
- Nk'axaaj ja tijooneel chi ke ja tijoxeelaa' ja q'ijiintz'ij.

Naq k'aari?
Nuub'ak' ak'alb'aal,
ma k'o ta ruuq'a'
nim raqan,
ma ti b'ijni
ee k'o taq achib'al chi ruuwach
k'in ma wuj ta.

K'ulb'a'neem: **paas**
Creado por Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluj ruk'axaxiik ja tijoxeelaa' ja q'ijiintz'ij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **paar** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al paar, jani' chi re: Naq naatz'at?, Jani' ruxlaa' ja paar?, Jani' riij ja paar?, Naq nkeetij ja paar? B'aar nek'eje' wi' ja paar? Atz'atoon atat ja paar? K'in julee'chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " p ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " p " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " p ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mokaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tz'ijj ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " p ": **nop, poop.**

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ijj chi ruuwach wuj, chaqajaa' kow nb'ij ja taq tz'ijj ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tz'ijj.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

19 Saamaaj

- Ruk'utik ch'akultz'ijb' " s ".
- Nb'ixaaj ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja b'iix **Jun ti sanik**.

Jun ti sanik.

K'o jun ti sanik
xuutz'at jun soochoj
ja nuub'an s, s
chikojol q'aayis.

Xuutz'at jun nim siis
nuutij jun ti s'k,
muun laj siis, siis, siis
xa at siik che w'.

Música adaptada: "Payasito soy"
Letra versión Tzutujil: Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluj rub'ixaxiik ja tijoxeelaa' ja b'iix.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **sanik** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al sanik, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeeb'an ja sanik?, Jani' kii ja sanik, Naq nkeetij ja sanik B'aar ne'keje' w' ja sanik La atruti'oon atat ja sanik? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " s ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " s " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o w' ja tz'ijb' " s ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tzij ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " s ": **Is, siis.**

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tzij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tzij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tzij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. NK'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

Saamaaj

- Ruk'utik ja taq ch'akultz'ijb' " **m, p** k'in **s** ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja ruqulajeem.

Ja paas k'o sajkiiy chi paam,
k'o sajkiiy chi paam ja keem,
ja keem qas utz rupaam,
qas utz ruupaam ja keem.

K'o jun mokaaj wiis
ja ruuxee' qas saq,
qas saq ruuxee' ja wiis.
Ja iis ma ti k'ijy pa xaq.

Xinchap jun tap,
xinchap jun us,
ja k'a ch'ijch' toj xinchap,
maxako' xinruupus.

- Nkika'muluuj rub'ixiik ja tijoxeelaa' ja ruqulajeem.
- Nkamuluuj ruk'utiik ja tijooneel ja taq tz'ijb' " **m, p** k'in **s** " chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul taq ch'akultz'ijb' **m, p** k'in **s**.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' taq rachib'al ja " **m, p** k'in **s** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'ar k'o wi ja tz'ijb' " **m, p**, k'in **s** ".
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. NK'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziiij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziiij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziiij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzizon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
2. Ntunsaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

20 Saamaaj

- Ruk'utik ch'akultz'ijb' " I ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun q'apab'altz'ij.
     Nuumol tulul ja ya Leen
     ja ya Leen nuumol tulul
     ch'oloon riij ja tulul
     ja nuumol ja ya Leen.

Creado por Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja q'apab'al tz'ij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **lool** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajt'ijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al lool, jan'i' chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeeb'an ja lool?, Jani' kiiij ja loolꞌ, Naq nkeetij ja loolꞌ B'aar neke'je' wi' ja lool ꞌLa achapoon jun lool atat? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " I ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " I " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " I ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

Rucholajil ja taq tz'ij ja utz rutz'ib'axiik nb'aani ja chi ruuwach **Wija'tz Wuuj**.

(L- l) nk'amo' eel b'eey	(l) pa niik'ajaal	(l) pa ruk'isab'aal
Luch	moloj	jul
luuk	mulaaj	umul
Liix	puluuj	saal
Leen	cholaaj	jal
leej	pilooj	ajl

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tz'utujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iiij ja taq tz'ij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzizon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'i'i'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

21 Saamaaj

- Ruk'utik ch'akultz'ijb' " w ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun q'ijiintziij.

Ntijk pa chanooj,
pa taq cholaaj nya' wi',
qas rax, qas perepaq,
qas yuquyaq ruuxaaq,
ja rijqa'm way nok wi'.

K'ulb'a'neem: **Awan**
Creado por Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja q'ijiin tziij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **wanan** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al wanan, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeeb'an ja wanan toq nexik'ani?, Jani' kiij ja wananꞑ, Naq nkeetij ja wananꞑ B'aar nek'eje' wi' ja wananꞑ Atz'atoon atat ja wanan? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " w ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " w " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " w ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Rucholajil ja taq tziij ja utz rutz'ib'axiik nb'ajni ja k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj**.

(w-W) nk'amo' eel b'eey	(w) Pa niik'ajaal	(w) Pa ruk'isab'aal
wuuj	awaas	teew
woop	aawuuj	kow
Weel	aawaj	uleew
wachaaj	awan	chuw
wanan	aawaal	utiw

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'i'i' pa Tzutujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'aa jeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzizon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

22 Saamaaj

- Ruk'uutik ch'akultz'ijb' " q ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun ruulajeem.

Qas utz ja jun b'oraaj maaq,
ja k'o chi paam laq,
qas nimaq, qas saq,
ja jun b'oraaj maaq.

Creado por Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluuj ja tijoxeelaa' ja ruulajeem.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **quluq** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al quluq, jani' chi re: Naq naatz'at?, La atijoon atat ja quluq?, La nkeetij awach'alaal ja quluq? Jani' rti'jik ja quluq?, La k'o ee quluuq ixix?, Atz'atoon atat ja quluq taq nuurip ruujeey? La atrusaluun atat ja quluq? K'in julee' chik ak'axaneem .
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " q ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " q " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " q ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi rij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaal owi tijooneel nb'ano chi ke.
Rucholajil ja taq tzij ja utz rutz'ib'axiik nb'ajni ja chi ruuwach **Wija'tz Wuuj**.

(q) nk'amo' eel b'eey	(q) pa niik'ajjal	(q) Pa ruk'isab'aal
quup	aqanaaj	maa
qumuuj	poqon	peeq
quul	roqoli	laq
quupiin	raqarik	saq
qajoon	chaqooj	piiq

K'utub'al Sak'aa jeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tzutujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tzij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'ij ja taq tzij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tzij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquunk'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

Saamaaj

- Ruk'uutik ja taq ch'akultz'ijb' " **l, w** k'in **q** ".
- Nb'ixaaj ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja ti b'iix **Taq chikopii'**.

Taq chikopii'

Xkeemol kii' taq chikop
wanan, uutiw, la'low
kachib'iil jun ti quluq
xkeetz'at jun ti litzlitz.

Litzlitz qojejt'aani
ne'e ja ti quluq
qachib'iil ja ti wanan
la'low k'in ti uutiw.

Música adaptada: Pin Pon
Letra versión Tzutujil Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluuj rub'ixaxiik ja tijoxeelaa' ja b'iix.
- Nkamuluuj ruk'uutiik ja tijooneel ja taq tz'ijb' " **l, w** k'in **q** " chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'ax iik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " **l, w** k'in **q** ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' taq rachib'al ja " **l, w** k'in **q** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o w' ja taq tz'ijb' " **l, w,** k'in **q** ".
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tzutujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tz'ij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzizon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

23 Saamaaj

- Ruk'uutik ch'akultz'ijb' " **tz** ".
- Nb'ixaaj ja tijooneel chi ke ja tijoxeelaa' ja b'iix **Litzlitz**.

Litzlitz

Tzalatzik ruutzoop litzlitz
jun tzimaay xuutzop kaan riij,
k'a ja k'aa ri' xuutzop jun lootz
ja ti lootz mayamo' qaaj ruuwach.

//Litz, litz, litz, tzalatzik aatzoop
rumaal tzimaay itzeel xeeli. //

Música adaptada: Mixito

Letra versión Tz'utujil: Samuel Pérez Mendoza

Litz apócope de litzlitz.

- Nkika'muluj ruk'axaxiik ja tijoxeelaa' ja b'iix.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **tzoop** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al tzoop, jani' chi re: Naq naatz'at?, Jani' ruutzoop ja ak'? Naq chik julee' chikopii' k'o keetzoop? Naq nok wi' ja tzoop?, Jani' ja tzoop awojtaq ruuwach?, La attzopoon jutii' atat? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " **tz** ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " **tz** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aa' k'o wi' ja tz'ijb' " **tz** ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tzii' ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " **tz** ": **tzii', tzijoon, lootz, tzopoon, tzaqali, tzuquun, itzeel, tzaqoon, tzaaqinaq** k'in **tzalatzik**.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tz'utujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tzii' chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tzii' ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tzii'.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

24 Saamaaj

- Ruk'ootik ch'akultz'ijb' " y ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun ti yuququntziij.

Ja pa jaay k'o jun ya'l
ja pa ya'l k'o jun tunaaj way
ja way xtiij rumal jun ch'ooy
ja k'a ch'ooy xxib'ex rumal jun siya.

Creado por Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluj rub'ixiik ja tijoxeelaa' ja yuququntziij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **yal** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al yal, jani' chi re: Naq naatz'at?, La atz'atoon atat ja yal? Jani' rub'ajnikiil ja yal? Naq netijo wi ja yal? La atrut'on atat ja yal? Tab'iij chik julee' q'ayiis ja nt'oniꜤ K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " y ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " y " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " y ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tziij ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " y ": **pooy, maay, tzimaay** owi **maay, iiyoom, yuquyik, nyilili, yux** owi **yuxyik, yumuuj** owi **muuj, jeey** k'in **yojyik**.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tzutujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzizon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'i'i.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

25 Saamaaj

- Ruk'uutik ch'akultz'ijb' " x ".
- Nuuchol ja tijooneel chi ke ja tijoxeelaa' jun cholontz'ij **Xixil**.

Xixil

Ti raxroj riij
chaq'a' nb'ixaani ja ti xixil
xiil, xiil qas ne'e qaaj
pa xaan noq' wi'
nki'ko'ti, nb'ixaani.

Ma ti ko's chi b'ixaaneem
ma qas ta nxik'aani
k'iix riij taq raqan
toq nq'aa'an ruupaam
nuuk'lux ja xax taq tziyaq.

Creado por Cristóbal Cholotío

- Nkika'muluj ruk'axaxiik ja tijoxeelaa' ja cholontz'ij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **xixil** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijooneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al xixil, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeeb'an ja xixil?, Jani' kiiij ja xixilꞑ, Naq nkeetij ja xixilꞑ B'aa' nek'eje' wi' ja xixilꞑ Atz'atoon atat ja xixilꞑ K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " x ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " x " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aa' k'o wi' ja tz'ijb' " x ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tziij ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " x ": **xukuli, mix, xupxup, xaax, xiiwaan, rax** owi **raxroj, xulut, xeeep, xoot, ximili**.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'i'i' pa Tz'utujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquunk'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

Saamaaj

- Ruk'ootik taq ch'akultz'ijb' " **tz, y** k'in **x** ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja yuququntzii.

Jar ija'tz nok aweex,
jar aweex nok awan,
jar awan nok aj,
ja aj nok jal,
ja jal nok ixiiim,

jar ixiiim nok tz'oo',
ja tz'oo' noq q'oor,
ja q'oor nok way,
ja way nok qaawaay quk'uya'.

Creado por Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluuj ruchooliik ja tijoxeelaa' ja yuququntzii.
- Nkamuluuj ruk'ootiik ja tijooneel ja taq tz'ijb' " **tz, y** k'in **x** " chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'ax iik k'in ruuqul ch'akultz'ijb' " **tz, y** k'in **x** ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' taq rachib'al ja " **tz, y** k'in **x** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aa' k'o wi' ja taq tz'ijb' " **tz, y** k'in **x** ".
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tziij ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' **tz, y** k'in **x** : **ximili, tziij, yuxyik, lootz, yuquyik, xeex, xaax, vojyik, tzaqatzik** k'in **xixil**.

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tzutujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'ii' ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
2. Ntunsaaq jar achib'al ruk'in ruub'i'i.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

26 Saamaaj

- Ruk'uutik k'ulach'akul tz'ijb' " **k'** ".
- Nuuchol ja tijooneel chi ke ja tijoxeelaa' ja pajch'untz'ij **K'asleemaal**.

K'asleemaal

Qas k'i nuuk'u'x toj xinpel chi paam ja k'ayib'al,
maxko' xel nuuk'u'x chi rij jun k'aam,
ja k'a nuk'ajool jun k'oog xel ruuk'u'x chi rij;
ak', k'uum, ik'ol ja xqak'am to.

Ja k'a toq xok aaq'a'
qas nk'ajk'oti xel to ja ak'al iik'
xink'eje' k'a pa k'im chi runuuk'iik ja nuna'boj
k'a ja k'aa ri' xintzu' ja rik'a'tziil ja k'asleemaal.

Creado por Rafael González Cotuc

- Nkika'muluj ruk'axaxiik ja tijoxeelaa' ja pajch'untz'ij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **k'olok'ik** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al k'olok'ik, jan'i chi re: Naq naatz'at?, Jan'i rub'ajnikiiil ja naquun ne'aatz'at? Naq nok wi' ja naquun naatz'at? Tab'iij chik julee' naquun ja k'olok'ik rub'ajnikiiil, Jan'i rij ja naquun naatz'at, K'in juulee chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ja k'ulach'akul tz'ijb' " **k'** ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " **k'** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " **k'** ". Chi rujulaaj roxk'al k'in rukab'laaj roxk'al ruuxaaq.
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi rij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaq jar achib'al ruk'in ruub'i'i pa Tz'utujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzizon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruubi'i'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquunk'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

27 Saamaaj

- Ruk'uutik k'ulach'akul tz'ijb' " q' ".
- Nub'ixaaj ja tijooneel chi ke ja tijoxeelaa' ja b'iix **Q'ojoom**.

Q'ojoom

Ja pa taq nimaq'iij
nooq'i ja ti q'ojoom,
q'a'xinaq nkeeb'an
jar ajq'ojoomaa'.

Qas utz ruxaq'ap
ja ti ixtan q'apooj,
//ja toq nxojo wi
chi ruuwach ja ti q'ojoom.//

Música adaptada: Todos los Patitos
Letra versión Tz'utujil: Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluj ruk'axaxiik ja tijoxeelaa' ja b'iix.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **q'uuq'** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al q'uuq', jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeeb'an ja q'uuq'?, Jani' kiij ja q'uuq'?, Naq nkeetij ja q'uuq'?, B'aar nek'eje' wi' ja q'uuq'?, Atz'atoon atat ja q'uuq'? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ja k'ulach'akul tz'ijb' " q' ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " q' " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " q' ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'aajee

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruubi'i' pa Tz'utujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziiij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziiij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziiij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'i'i.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

28 Saamaaj

- Ruk'uutik k'ulach'akul tz'ijb' " ƒ ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun q'apab'altzij.

Toyot'ik ja 'toot',
ja 'toot' 'toyot'ik,
chi paam tu'y k'o wi'
ja 'toyot'ik laj 'toot'.

Creado por Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluuj rub'ixiik ja tijoxeelaa' ja q'apab'al tzij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **'toot'** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al 'toot', jan'i chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeeb'an ja 'toot' ?, Jan'i kii ja 'toot'?, Naq nkeetij ja 'toot'? B'aar neke'je' wi' ja 'toot'? Atz'atoon atat ja 'toot'? Atijooj atat ja 'toot'? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ja k'ulach'akul tz'ijb' " ƒ ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " ƒ " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " ƒ ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'i'i pa Tzutujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
2. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii'.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

Saamaaj

- Ruk'utik taq k'ulach'akul tz'ijb' " **k', q'** k'in **f'** ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' jun cholontziij Tuq laj ak'.

Tuq laj ak'.

K'o jun ak' ojeer, qas q'anaq'oj riij, xar waa ri' tuq chik ja ak', ja jun ak'aal xjat'ij jun k'aam chi raqan ja ak'. Ja k'a jun taa' xb'iij chi re jar ak'aal chi ma utz ta ja xuub'an chi re ja ak'. Looq' k'in kalot'o'feej ja taq ak' utz k'a looq' xkatna' atat.

Creado por Rafael González

- Nkika'muluuj ruchooliik ja tijoxeelaa' ja cholontziij.
- Nkamuluuj ruk'utiik ja tijooneel ja taq tz'ijb' " **k', q'** k'in **f'** " chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'ax iik k'in ruuqul ja k'ulach'akul tz'ijb' " **k', q'** k'in **f'** ".
- ⋮ Nkeeb'an ja tijoxeelaa' taq rachib'al ja " **k', q'** k'in **f'** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- ⋮ Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aa' k'o wi' ja taq tz'ijb' " **k', q'** k'in **f'** ".
- ⋮ Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 2.1. Ntunsaaj jar achib'al ruk'in ruub'ii' pa Tzutujil tzijob'al.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

29 Saamaaj

- Ruk'ootik k'ulach'akul tz'ijb' " b' ".
- Nsik'iij ja tijooneel chi ke ja tijoxeelaa' jun q'ijiintz'ij.

Naq chi tz'jb' k'aari?
Najb'eey k'o wi' chi re b'iix,
pa nik'aaq k'o wi' chi re ib'och',
k'in pa ruk'isb'aal k'o wi' chi re kaab'.

K'ulb'a'neem: Tz'ijb' b'
Creado por Rafel González Cotuc

- Nkika'muluj ruk'axaxiik ja tijoxeelaa' ja q'ijiintz'ij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **b'ukub'al** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al b'ukub'al, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nok wi' ja b'ukub'al?, Naq okonaq ja b'ukub'al, Jani' rub'ajnikiiil ja b'ukub'al B'aar chi ri' nkoj wi' ja b'ukub'al Atz'atoon atat ja b'ukub'al? Naq nb'ajn eel chi re ja b'ukub'al toq nk'amar eel chi riix tiyoox K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ja k'ulach'akul tz'ijb' " b' ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " b' " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " b' ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tziij ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " b' ": **b'aqtzaj, B'ixku'l, b'eey, b'uuq, b'aalam, B'atz', kaab', b'oxooj, b'iix, b'aaq, tijob'al, b'usuuj.**

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzizon opoon ja nk'utux chi re pa Tz'utujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tz'utujil tzijob'al.

30 Saamaaj

- Ruk'utik yo'xach'akul tz'ijb' " **ch'** ".
- Nb'ixaaj ja tijooneel chi ke ja tijoxeelaa' ja b'iix Tz'iib' **Ch'**.

Tz'iib' Ch'

Q'an ti rij ja ch'iiv,
q'aaq ti rij ja ch'ok,
k'iix rij ch'alaakaan,
qas ti utz ja ch'uu'.

Simisoj ja ch'imaay,
ch'am ja lamunax,
k'iix k'in ch'am ja ch'oob',
utz rutijiik ja muuch'.

Música adaptada: Los Pollitos Dicen
Letra versión Tz'utujil: Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluj ruk'axaxiik ja tijoxeelaa' ja b'iix.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **ch'ooy** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al ch'ooy, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeeb'an ja ch'ooy?, Jani' kii ja ch'ooy?, Naq nkeetij ja ch'ooy? B'aar nek'eje' wi' ja ch'ooy? Atz'atoon atat ja ch'ooy? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ja yo'xach'akul tz'ijb' **ch'**.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " **ch'** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " **ch'** ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi rij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tz'ij ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " **ch'** ": **ch'iich', ch'uut, ch'ooy, ch'oob', ch'imaay, ch'ok, wujch', ch'am, ch'e'k, Ch'uruneel, kaach', muuch'**.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tz'ij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. NK'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

31 Saamaaj

- Ruk'uutik yo'xach'akul tz'ijb' " **tz'** ".
- Nuuchol ja tijooneel chi ke ja tijoxeelaa' jun cholontz'ij **Aj Tzutujilaa'**.

Aj Tzutujilaa'

Oj jaa' wa ri', jar oj Aj Tzutujilaa': Aj Tz'ikin Jaayii', Aj Tz'unun Ya'ii', Aj Xe' Kuku' Aab'ajii', Aj Tok'or Juyu'ii', Aj Tz'ujk Ya'ii', Aj Kuku' Tzaamii' k'in Aj Chi' Kokowii'; ee k'iy ja winaqii' k'in tinaamit pa ruuq'a' ja Tz'olaj Ya' ee k'o wi'. Ja wa' winaqii' ri', ee qati't qamama' xekanon kan ruub'ii' ja taq tinaamit. Chaqajaa' ja qati't qamama' kikanoj kan keeb'ii' chikopii', jani' julee' k'amab'al tziij ri': tz'i', tz'unun, tz'ikin, sootz' k'in tz'uquy.

Creado por Rafael González Cotuc

- Nkika'muluj ruk'axaxiik ja tijoxeelaa' ja cholontz'ij.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **tz'unun** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al tz'unun, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeeb'an ja tz'unun?, Jani' kii' ja tz'unun?, Naq nkeetij ja tz'unun? B'aar nek'eje' wi' ja tz'unun? Atz'atoon atat ja tz'unun? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'axiik k'in ruuqul ja yo'xach'akul tz'ijb' " **tz'** ".
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " **tz'** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tz'ijb' " **tz'** ".
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.
Taq tziij ruk'aan ja saamaaj rixiin ch'akultz'ijb' " **tz'** ": **tz'oo'**, **tz'aaq**, **Tz'unun Ya'**, **maatz'**, **b'atz'**, **tz'uuj**, **tz'unun**, **tz'iin**, **tz'iiloon**, **Tzutujil**, **tz'i'** k'in **yitz'oon**.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. NK'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuj, chaqajaa' kow nb'ij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.

Sak'ajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutz'ijb'axiik ja taq tz'ijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

Saamaaj

- Ruk'ujtik ja k'ulach'akul tz'ijb' **b'** k'in taq yo'xach'akultz'ijb' " **b', ch'** k'in **tz'** ".
- Nuuchol ja tijooneel chi keewach ja tijoxeelaa' ja ti pajch'untz'ij **Tijooj maatz'**.

Tijooj maatz'

Pa b'iix
pa ch'uuch'ujeem
nwaaq wi' ja tz'oo'
kumaal ja taq naanii'.

Pa nimaq taq tzako'
ntzaak wi' ja maatz',
k'a ja k'aa ri' pa tzimaay
nti'j wi' ja maatz'
kumaal ja winaqi'.

Ja wa' nb'aan pa kitinaamit
jar Aj Tzutujilaa'.

Creado por Cristobal Cholofio Vásquez

- Nkika'muluuj ruchooliik ja tijoxeelaa' ja pajch'untz'ij.
- Nkamuluuj ruk'uutiik ja tijooneel ja taq tz'ijb' " **b', ch'** k'in **tz'** " chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutz'ijb'ax iik k'in ruuqul ja k'ulach'akul tz'ijb' **b'** k'in taq yo'xach'akultz'iib' " **ch'** k'in **tz'** ".
• Nkeeb'an ja tijoxeelaa' taq rachib'al ja " **b', ch'** k'in **tz'** " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aaar k'o wi' ja taq tz'ijb' " **b', ch'** k'in **tz'** ".
••• Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'ajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulub'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tz'ijb' k'in taq tz'ij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tz'ij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tz'ij.

Sak'aajeem

Jar ak'aal:

1. Nk'ulub'a' chi re b'anoj rupalaj, siloj ruuq'a', raqan owi ntzijon opoon ja nk'utux chi re pa Tzutujil tzijob'al.
3. Nuuwil, nuuch'ob' k'in nuub'an taq ruuqul, taq rachib'al naquun k'in rutzijb'axiik ja taq tzijb' rixiin ja Tzutujil tzijob'al.

32 Saamaaj

- Ruk'ootik k'ulach'akul tzijb' " ' " .
- Nuuchol ja tijooneel chi ke ja tijoxeelaa' jun cholontzii **Ijlaneem**.

Ijlaaneem '

Jo'oo' kolo',
ka'i' ya'l,
julee' sii',
ruk'aan ja taa'.

Jo' ala'ii',
Jo' ala'ii',
qas ne'e ja taa',
toq nmeloj to pa saamaaj.

Creado por Samuel Pérez Mendoza

- Nkika'muluj ruk'axaxiik ja tijoxeelaa' ja cholontzii.
- Nuuk'ut ja tijooneel jun achib'al rixiin **o'on** chi keewach ja tijoxeelaa', ja k'o pa Wija'tz Wuuj. Jar ajtijoneel nuub'an julee' ak'axaneem chi ke jar ajtijoxeelaa' ja ruk'aan jar achib'al o'on, jani' chi re: Naq naatz'at?, Naq nkeeb'an ja o'on?, Jani' kiiij ja o'on?, Naq nkeetij ja o'on? B'aar nekeje' wi' ja o'on? Atz'atooon atat ja o'on? Atijoon atat ja o'on? K'in julee' chik ak'axaneem.
- Nuuk'ut ja tijooneel ja utz laj rutzijb'axiik k'in ruuqul ja k'ulach'akul tzijb' " ' " .
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' rachib'al ja " ' " chi re xka' k'in chi ruuwach keewuuj.
- Nkeeb'an ja tijoxeelaa' ja saamaaj k'o chi ruuwach **Wija'tz Wuuj** b'aar k'o wi' ja tzijb' " ' " .
- Saamaaj rixiin chi jaay.
- Ja pajoj saamaaj nb'an chi riij jar ojtaqineem, utz nkeeb'an pa kiyonaal, pa k'ulaaj, pa mookaaj jar ak'alaa' owi tijooneel nb'ano chi ke.

K'utub'al Sak'aajeem

Jar ak'aal:

- 1.1. Nk'ulb'a' ja k'axaneem chi re ruuq'a' raqan k'in chi re rupalaj.
- 3.1. Nuukoj ja taq tzijb' k'in taq tziij chi ruuwach wuuj, chaqajaa' kow nb'iij ja taq tziij ja ma juunaan ta ruk'iin ja k'o pa kaxlan tziij.